

ПЕРША КОМПЛЕКСНА ЕКСПЕДИЦІЯ НАУКОВЦІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ПРИКАРПАТТІ

Чубрей О.С., канд. іст. наук, доцент
(Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича)

В статье освещены и проанализированы достижения первой комплексной экспедиции ученых Черновицкого университета, охарактеризирована деятельность грунтово-геоморфологического, экономико-географического, экологического, геолого-химического, гидролого-климатического отрядов.

In the article achievement of the first complex expedition of the scientists of Chernivtsi University in Prykarpattia of 1951 is shown analysed, and the activity of the ground-geomorphological, economico-geographical, ecological, geologo chemical, hydrologo-climatic detachments is represented in here too.

Загальний стан наукової роботи Чернівецького державного університету повоєнного періоду характеризувався багатопроблемністю і пов'язаною з нею випадковою науковою тематикою. Вивчення природних умов Чернівецької і сусідніх з нею областей, розпочате у цей час, мало по відношенню до загального об'єму наукової проблематики університету другорядне значення. Ці дослідження не фінансувались університетом і виконувались на добровільних засадах в основному членами Чернівецького відділу географічного товариства. Ним створено першу для Прикарпаття карту фізико-географічних умов сільського господарства, розроблено проект агролісомеліоративних заходів для області.

Починаючи з 1950 року факультет працював над проблемою вивчення історії, економіки і природних ресурсів Карпат і Прикарпаття. Слід відзначити, що південна частина Українських Карпат і Прикарпаття була «білою плямою» на карті Європи і не піддавалася науковим дослідженням. Тому перед науковцями стояло завдання: за найко-

ротший термін оцінити не тільки все багатство природних умов краю, але й намітити шляхи найбільш раціонального їх використання [4].

У 1951 році в Чернівецькому університеті була створена комплексна експедиція в складі загонів:

- грунтово-геоморфологічного;
- економіко-географічного;
- екологічного;
- ботанічного;
- геолого-хімічного;
- гідролого-кліматичного;
- історико-філологічного.

Вони працювали як на території Сторожинецького району, розташованого в найменш вивченій на той час частині Карпат і Прикарпаття, так і в сусідніх районах для дослідження цілого ряду питань, перекресний орияпанових результатів діяльності вказаних загонів комплексної експедиції вказує на велику практичну і теоретичну цінність цілого ряду робіт, актуальну наукову тематику і не-

обхідність розширення і поглиблення комплексних досліджень [3].

У своїх доповідях «грунти колгоспу ім. Т.Г. Шевченка» та «грунти Сторожинецького району Чернівецької області і шляхи підвищення їх родючості» доцент П.А. Кучинський розкрив результати вивчення генетичних типів ґрунтів, показав їх зв'язок із ґрунтоутворюючими породами, рельєфом, кліматом і рослинним покривом. Подані конкретні рекомендації, які стосуються агрохімічних заходів для покращення стану ґрунтів. Також виділено типи сільськогосподарської спеціалізації для окремих ґрунто-геоморфологічних комплексів. За результатами досліджень виготовлено великомасштабну карту ґрунтів району (в масштабі 1: 50 000).

У доповідях «Геоморфологічна будова Сторожинецького району і значення її для пізнання рельєфу Прикарпаття» та «Геоморфологічні дослідження як основа для раціонального використання сільськогосподарських угідь в Прикарпатті» висвітлено результати геоморфологічних досліджень, які вперше проведені в цій частині Карпат і Прикарпаття. Під час роботи, експедицією встановлено особливості будови рельєфу території, розроблено рекомендації щодо його використання, виготовлено великомасштабну карту рельєфу району.

Великий науковий інтерес представляла доповідь «Загальна характеристика геоморфологічної будови долини р. Серет», зроблена ст. викладачем Кожуриним. У ній подані особливості рельєфоутворення і морфології важливої для сільськогосподарського використання долини р. Серет з її специфічними терасами.

У доповідях «Географічні ландшафти Чернівецької області і шляхи їх перетворення», «Методика проведення комплексних фізико-географічних досліджень» доцент К.І. Геренчук розгля-

дає різноманітні і складні фізико-географічні ландшафти області з точки зору адаптації природних умов для покращення господарського використання цих ландшафтів.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що наукові дослідження ґрунтознавців, геоморфологів і фізико-географів університету завдяки участі в цій комплексній експедиції мали прикладне значення.

Наукову цінність мають доповіді: «Географічні карти Чернівецької області» (доповідач Ющенко) та «Зміни нахилу земної поверхні в м. Чернівці» (доповідач – співробітник сейсмічної станції університету Бруснецов). Науковці показали певний рівень знань географічного середовища, відображений у багатьох спеціальних картах території області.

Робота економіко-географічного загону полягала в розробці перспектив розвитку сільськогосподарського виробництва гірських районів. Цій проблемі присвячена доповідь «Про напрямки розвитку сільського господарства гірських районів Чернівецької області» (доц. Макушенко). У ній обґрунтовано співвідношення поголів'я тварин кормовій базі регіону, визначено спеціалізацію, подано рекомендації щодо збільшення орних земель та покращення їх використання.

Проблемою вивчення геологічної будови південної частини Карпат і Прикарпаття, оцінкою корисних копалин області вперше почали займатись саме під час роботи цієї комплексної експедиції.

Особливості геологічної будови, специфіку тектонічних структур гірської зони викладено у доповіді проф. Робінсона «Геологічна будова Чернівецької області». Встановлена ним геолого-структурна зональність є важливою для майбутніх геолого-пошукових робіт.

Уперше, на основі польових робіт геолого-хімічного загону, для території області створений загальний прогноз родовищ нерудних корисних копалин території і можливості їх господарського використання. Про це доповідь доц. Самодурова «Нерудні корисні копалини Чернівецької області», що має велике теоретичне і практичне значення. Вона є основою для подальших розробок родовищ корисних копалин по окремих видах промислової сировини регіону.

Важливе практичне господарське значення мають спільні роботи хіміків і геологів університету, які полягали в розробці можливостей безпосереднього використання різних видів мінеральної сировини в Чернівецькій області.

Уперше зроблений хімічний аналіз води більше ніж 90 джерел Вижицького району. Результати цих досліджень подані проф. Мигалем у доповіді «Мінеральні джерела передгір'я Карпат Чернівецької області». Зокрема, визначені групи джерел для подальшого використання з лікувальною метою.

Велика увага приділена вивченню будівельної сировини в Чернівецькій області. Характеристичні результати лабораторних досліджень зразків пісків і вапняків з ряду родовищ присвячена доповідь «Вивчення можливостей використання пісків і вапняків Чернівецької області для виробництва високоякісного скла». Встановлені дослідженнями дані дають високу оцінку місцевій сировині для виробництва віконного скла, колб для електроламп та іншого.

Проблемі оцінки хімічного складу мергелів присвячена доповідь доц. Аршанського «Придатність мергелів Чернівецької області для виробництва цементу».

Праці гідролого-кліматичного загону експедиції «Гідрографічна характеристика верхнього Прута» (ст. викладач Курилов) і «Гідрографічна характеристика верхів'їв р. Серет» (ст. викладач Курилов, Від), за польовими спо-

стереженнями, являють собою гідрографічний опис р. Прут в її верхів'ях, а також р. Серет. Названі характеристики дають загальну оцінку гідросітки: визначають залежність стоку від рельєфу, клімату, обґрунтовують необхідність збільшення кількості гідрологічних і метеорологічних постів і станцій у вказаних басейнах рік з метою більш детального її вивчення.

Доповідь «Проблема боротьби із заморозками в умовах Прикарпаття» (ст. викладач Слободов) на основі аналізу ряду метеорологічних даних висвітлює велику небезпеку пізніх весняних і ранніх осінніх заморозків та рекомендує прогнозування їх за теоретичним методом Чудновського, використаним в населених пунктах Сторожинецького району. Обґрунтовується необхідність організації служби прогнозування заморозків для різних за фізико-географічними умовами територій.

Детальний аналіз результатів роботи учасників комплексної експедиції Чернівецького державного університету дозволяє стверджувати її безперечно позитивний вплив на подальший розвиток комплексних досліджень історії, економіки і природних ресурсів Карпат і Прикарпаття [2].

Отже, в 50-х роках ХХ ст. значна увага науковців Чернівецького університету приділялася вивченню геології та корисних копалин Буковинських Карпат і Придністров'я, зокрема досліджувалася стратиграфія, тектоніка, петрографія, корисні копалини та ін. Геологами та географами була зібрана величезна колекція гірських порід і мінералів, яка збереглася й до наших днів і виконує просвітницько-наукову роль у сучасних геолого-географічних дослідженнях факультету. Водночас була створена ґрунтознавча лабораторія, що згодом стала базою розвитку лабораторії ландшафтознавства та геохімії ландшафту. Основна частина зібраного польового матеріалу опрацьовувалася в

лабораторіях географічного факультету, що слугувало основою для видання низки збірників, таких як: «Матеріали комплексної експедиції з вивчення природних умов і ресурсів Українських Карпат і Прикарпаття», «Наукові записки Чернівецького університету (секція геологічних та географічних наук)», «Наукові щорічники» тощо.

Започатковані наукові дослідження на Прикарпатті мали своє подальше продовження. Так, вже наприкінці 50-х років з ініціативи кафедри економічної географії відбулася перша міжвузівська нарада-конференція з вивчення перспектив розвитку продуктивних сил Чернівецької, Івано-Франківської, Дрогобицької і Закарпатської областей та методи економіко-географічних досліджень господарства. В цей же час проведено міжвузівську конференцію, присвячену проблемам кліматичних і водних ресурсів Українських Карпат [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Джаман В., Жупанський Я., Кілінська К., Руденко В. До питання про розвиток географічної думки в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – Випуск 5 (1). – С. 15-17.

2. Отчет докладов научных работников ЧГУ, представленных на первую межобластную конференцию. – Державний архів Чернівецької області – Ф.82. – Оп.4. – Спр.196. Арк. 1-12.

3. Отчет кафедры физической географии. – Державний архів Чернівецької області – Ф.82. – Оп.4. – Спр.31.

4. Тематические карточки научно-исследовательской работы географического факультета на 1946 – 1950 год. – Державний архів Чернівецької області – Ф.82. – Оп.4. – Спр.16.

УДК 930 / 591.09

ДО ІСТОРІЇ ЗООГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОЛТАВЩИНИ

Рогожа М.М., канд. іст. наук, доцент

(Державний економіко-технологічний університет транспорту)

В статье рассмотрена история становления и развития зоогеографических исследований, проведенных на территории Полтавщины, и их особенности. Показана роль полтавских и других ученых-естествоиспытателей в этих исследованиях и их вклад в изучение хребтных животных региона, круг их научных интересов.

The article is focused on the history of formation and development of zoogeographical researches at the Poltava region. The role of scientists from Poltava and other areas in these researches is outlined. Contribution of these scientists in the investigation of Poltava region vertebrates and their fields of scientific interests are marked.

Уже зараз у природі відбуваються колосальні зміни, викликані антропогенним фактором. Тому дослідження цілісних природних комплексів наземних хребтних, особливостей їх існування в умовах посилення господарсь-

кої діяльності та очікуваних незворотних змін кліматичних факторів набуває особливого значення.

Полтавська область також має потужний господарський комплекс. Особливо інтенсивно розвивається його гірничо-